

Wyrok z dnia 9 grudnia 1998 r.

I PKN 502/98

Sprzeczną ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa przywrócenia do pracy na poprzednich warunkach jest próba uczynienia z tego prawa użytku, gdy pracownik nie chce i ze względów zdrowotnych nie może na tym stanowisku wykonywać części normalnych zadań.

Przewodniczący: SSN Andrzej Kijowski (sprawozdawca), Sędziowie SN: Józef Iwulski, Roman Kuczyński.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 9 grudnia 1998 r. sprawy z powództwa Bogumiły M. przeciwko Powszechnej Kasie Oszczędności Bankowi Państwowemu [...] Oddziałowi w G.W. o uznanie za bezskuteczne wypowiedzenia warunków pracy i płacy, na skutek kasacji powódki od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Zielonej Górze z dnia 29 czerwca 1998 r. [...]

- 1) o d d a l i ł kasację,
- 2) zasądził od powódki na rzecz pozwanej kwotę 100 zł (słownie zł sto) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Powódka Bogumiła M. w dniu 5 stycznia 1998 r. wystąpiła przeciwko Powszechnej Kasie Oszczędności BP [...] Oddziałowi w G.W. z żądaniem uznania za nieważne wypowiedzenia warunków pracy i płacy, podnosząc jednocześnie, iż jest członkiem Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność”, który na wspomniane wypowiedzenie zmieniające nie wyraził zgody.

Strona pozwana w odpowiedzi na pozew wniosła o oddalenie powództwa, uznając żądanie powódki za bezzasadne, bowiem wypowiedzenie zmieniające zostało podyktowane zmianami restrukturyzacyjnymi. Ponadto proponowana powódce zmiana rodzaju pracy nie jest dla niej niekorzystna zarówno pod względem hierarchii stanowisk, jak i należnego wynagrodzenia.

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Gorzowie Wielkopolskim wyrokiem z dnia 15 kwietnia 1998 r. [...] oddalił powództwo. Sąd ustalił, iż od dnia 1 czerwca 1987 r. strony łączyła umowa o pracę na czas nie określony. Pozwana była ostatnio zatrudniona na stanowisku kontrolera, a od momentu wyboru Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność” została również jego członkiem. Sąd pierwszej instancji ustalił ponadto, że od dnia 27 stycznia 1997 r. Zarząd PKO BP rozpoczął drugi etap wdrażania restrukturyzacji terenowych jednostek organizacyjnych. Celem reorganizacji, w tym reorganizacji pozwanego [...] Oddziału PKO BP w G.W., miało być przybliżenie jego placówek do klientów. Przy realizacji tego zamierzenia strona pozwana rozwiązała z kilkoma pracownikami umowy o pracę z przyczyn dotyczących zakładu pracy, a części pracowników dokonała zmiany dotychczasowych warunków pracy i płacy.

W związku z uzasadnionymi potrzebami pozwanego powierzono powódce na podstawie art. 42 § 4 KP wykonywanie od dnia 1 grudnia 1997 r. pracy kasjera, a w dniu 4 grudnia 1997 r. pracodawca zawiadomił Komitet Założycielski NSZZ „Solidarność” o zamiarze wypowiedzenia powódce warunków pracy i płacy przez powierzenie jej wyłącznie obowiązków kasjera, przy równoczesnym podwyższeniu wynagrodzenia. Na powyższą zmianę Komitet Założycielski nie wyraził zgody, twierdząc, iż jest ona krzywdząca i stanowi dla powódki degradację. Natomiast Międzyzakładowa Komisja Koordynacyjna Pracowników PKO BP w W., do której następnie zwrócił się pozwany, nie zajęła stanowiska w powyższej kwestii.

W dniu 31 grudnia 1997 r. powódce wręczono wypowiedzenie zmieniające z trzymiesięcznym okresem wypowiedzenia do dnia 31 marca 1998 r. Wypowiedzenie zawierało odpowiednie pouczenie, a podczas jego wręczania pozwany zaprezentował powódce szczegółowe uzasadnienie swojej decyzji. W reakcji na pozew oraz zaświadczenie lekarskie o przeciwwskazaniach do pracy na stanowisku kasjera, pozwany przeniósł powódkę na czas określony do dnia 31 marca 1998 r. na stanowisko inspektora w wydziale rachunkowości.

Sąd Rejonowy stwierdził, iż pozwany dokonał wypowiedzenia zmieniającego w zgodzie z treścią przepisów Kodeksu pracy. Wprawdzie powódka jako członek Komitetu Założycielskiego związku zawodowego podlegała szczególnej ochronie na podstawie art. 32 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (Dz.U. Nr 55, poz. 234 ze zm.), lecz pozwany ze względu na przeprowadzane zmiany organizacyjne był - zdaniem Sądu - uprawniony do zastosowania przepisów ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pra-

ownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustawy (Dz.U. z 1990 r. Nr 4, poz. 19 ze zm.).

Po rozpatrzeniu apelacji strony powodowej Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Zielonej Górze wyrokiem z dnia 29 czerwca 1998 r. [...] zmienił zaskarżone orzeczenie w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 2.745 zł (dwa tysiące siedemset czterdzieści pięć złotych) z ustawowymi odsetkami od dnia 1 kwietnia 1998 r. tytułem odszkodowania za niezgodne z prawem wypowiedzenie warunków pracy i płacy, a w pozostałym zakresie apelację i powództwo oddalił. Przeprowadziwszy uzupełniające postępowanie dowodowe co do zakresów czynności kontrolera i kasjera, porównania wysokości wynagrodzenia tych obu grup pracowniczych oraz struktury organizacyjnej strony pozwanej, Sąd drugiej instancji uznał, że wypowiedzenie zmieniające zostało dokonane na niekorzyść powódki. Świadczy o tym nie tyle zaproponowana zmiana warunków płacy, gdyż nie były one krzywdzące, ile nowe warunki pracy, tj. zakres czynności i charakter pracy. Na dokonanie takiego wypowiedzenia pracodawca powinien zatem uzyskać zgodę zarządu zakładowej organizacji związkowej. W ocenie Sądu Wojewódzkiego nie-
trafne jest również powoływanie się przez stronę pozwaną na art. 6 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach (...), gdyż stosowanie przepisów tej ustawy wymaga dokonania nie tylko zmian organizacyjnych, ale również redukcji zatrudnienia.

Natomiast nieprzywrócenie powódki do pracy na poprzednich warunkach Sąd drugiej instancji argumentował tym, iż w kategorię odmawiała ona pracy na stanowisku kasjera, popierając to zaświadczeniem lekarskim o przeciwwskazaniach do wykonywania tego zawodu. Tymczasem Sąd Wojewódzki ustalił, iż do obowiązków kontrolera należy także zastępowanie kasjera. Żądanie przywrócenia do pracy na poprzednich warunkach, czyli na stanowisku kontrolera, którego wszystkich obowiązków powódka nie chciała i nie mogłaby wykonywać byłoby więc sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, gdyż zmierzałoby do ograniczenia przez pracodawcę również zakresu jej obowiązków w porównaniu z innymi kontrolerami.

Powyższy wyrok, w części odmawiającej przywrócenia do pracy, powódka - reprezentowana przez radcę prawnego Zarządu Regionu NSZZ „Solidarność” w Z.G. - zaskarżyła kasacją, zarzucając naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 8 KP i domagając się zmiany zaskarżonego wyroku oraz przywrócenia jej do pracy na stanowisku kontrolera, jak też zasądzenia na jej rzecz

wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy (od dnia 1 lipca 1998 r.) i zwrotu kosztów procesu. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono, że jedyną podstawą ewentualnego nieuwzględnienia żądania co do uznania wypowiedzenia za bezskuteczne lub przywrócenia do pracy jest art. 45 § 2 KP, a przesłanki jego zastosowania, tzn. niemożliwość lub niecelowość uwzględnienia takiego roszczenia, powinny być oceniane zwłaszcza przez pryzmat stopnia i charakteru naruszenia przepisów o wypowiedaniu umów o pracę (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 października 1997 r., I PKN 275/97, OSNAPiUS 1998 nr 15, poz. 449). Ze względu na „poważny” stopień i charakter naruszenia wspomnianych przepisów przez stronę pozwaną nie mogło zatem dojść do odmowy przywrócenia skarżącej do pracy, a zarzucanie jej nadużycia prawa i powoływanie się na art. 8 KP jest ze strony Sądu drugiej instancji „ewidentnym błędem”. Poza tym argumentacja Sądu Wojewódzkiego pozostaje „całkowicie nieprzekonywująca i niekonsekwentna”. Czym innym jest bowiem zastępowanie kasjera (jako jeden z kontrolerskich obowiązków), które ma z natury rzeczy sporadyczny i krótkotrwały charakter, a czym innym wykonywanie takich czynności jako jedynych i podstawowych przez czas nie określony. Skarżąca wyjaśniała zresztą „w logiczny i wyczerpujący sposób” przyczyny swej „niechęci” wobec pracy w charakterze kasjera, lecz odnosiło się to „oczywiście” do powierzenia jej tej funkcji jako stanowiska wyłącznego, a nie ubocznego. Skoro Sąd Wojewódzki ofertę zmiany rodzaju pracy uznał za niekorzystną dla powódki, gdyż stanowisko kasjera ocenił jako bardziej uciążliwe, to nie jest konsekwentne ani zrozumiałe, dlaczego skarżącej miałyby przysługiwać jedynie odszkodowanie, a nie powrót na poprzednią funkcję kontrolera. Odmowa przyjęcia stanowiska kasjera była przez skarżącą argumentowana nie tylko przeciwwskazaniami lekarskimi, wobec czego „nie do przyjęcia jest” wykorzystywanie przez Sąd Wojewódzki na niekorzyść skarżącej zaświadczenia lekarskiego, które w świetle „rozporządzenia MZiOS z 30 maja 1996 r. w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników... itd. (Dz.U. Nr 69, poz. 332)” ma zresztą - zdaniem Sądu - „nieformalny” charakter.

Odpowiadając na kasację, strona pozwana domagała się jej oddalenia oraz zasądzenia kosztów postępowania według norm przepisanych. W uzasadnieniu odpowiedzi podniesiono, że dokonana skarżącej zmiana warunków pracy stanowiła konieczność (liczba kontrolerów w pozwanym Banku była bowiem absurdalnie wyższa od liczby kasjerów), wiązała się z podwyżką wynagrodzenia oraz z zapewnieniem możliwości rychłego awansu na stanowisko skarbnika, a ponadto nie zwią-

szała zakresu materialnej odpowiedzialności, ponoszonej przez zainteresowaną na stanowisku kontrolera. Wprawdzie Sąd drugiej instancji zmianę tę uznał za sprzeczną z art. 32 ust. 2 ustawy o związkach zawodowych, ale to nie znaczy, że naruszenie prawa miało na tyle „poważny stopień i charakter”, iżby uzasadniało przywrócenie skarżącej do pracy. W niniejszej sprawie powrót skarżącej do dotychczasowej pracy jest dlatego choćby niemożliwy, że pozwany zrezygnował ostatecznie z obsadzania stanowiska kontrolera, a jego czynności wypełniają zamiennie naczelnik lub zastępca naczelnika Wydziału Kasowo-Skarbowego. Zgodnie z zaświadczeniem lekarskim skarżąca nie mogłaby zresztą spełniać funkcji kasjera, a tym samym realizować poprawnie również funkcji kontrolera, ściśle związanej z pracą kasjera i wymagającej przynajmniej tych samych predyspozycji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacja jest bezzasadna i podlega oddaleniu, gdyż zaskarżony wyrok nie narusza przepisu art. 8 KP. Co prawda Sąd Wojewódzki uznał, że dokonane skarżącej wypowiedzenie warunków pracy i płacy nastąpiło z naruszeniem przepisów prawa pracy, ale wyraźnie skonkretyzował zakres owego naruszenia. Po przeprowadzeniu uzupełniającego postępowania dowodowego Sąd drugiej instancji ustalił, że „na pewno nie można stwierdzić”, iżby stanowisko kasjera było niżej wynagradzane, chociaż jego praca jest „pracą bardziej uciążliwą niż praca kontrolera”, więc zmiana rodzaju pracy, jako niekorzystna dla skarżącej, pełniącej wówczas związkową funkcję, wymagała zgody zarządu zakładowej organizacji związkowej, którego to wymagania pozwany pracodawca nie spełnił wbrew nakazowi art. 32 ust. 2 i ust. 3 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (Dz.U. Nr 55, poz. 234 ze zm.). Poza tym pozwany bezzasadnie - zdaniem Sądu - powoływał się na art. 6 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. z 1990 r. Nr 4, poz. 19 ze zm.), gdyż do zastosowania tego przepisu, podobnie jak i całej ustawy, nie wystarczy „dokonanie zmian organizacyjnych”, lecz konieczne jest ponadto „ograniczenie zatrudnienia”, które w przedmiotowej sprawie nie miało miejsca. Potwierdzając więc pośrednio ustalenie Sądu pierwszej instancji, że pozwany przeprowadzał zmiany organizacyjne, które w celu ułatwienia klientom dostępu do usług bankowych miały zwiększyć liczbę kasjerów, a ograniczyć liczbę czy wręcz

zrezygnować z zatrudniania kontrolerów, Sąd Wojewódzki nie zastosował jednak przepisów ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r., gdyż w okolicznościach sprawy nie dopatrył się u pozwanego równoczesnego „ograniczenia zatrudnienia”, co oznacza, iż bilansował je w odniesieniu do całego zakładu pracy, a nie wobec zawodowej grupy kontrolerów, która bez wątpliwości ulegała stopniowej redukcji (z czterech do dwóch, a następnie do jednej osoby, zaś od 1 lipca 1998 r., czyli po wydaniu zaskarżonego wyroku, pozwany zrezygnował w ogóle - według oświadczenia zawartego w odpowiedzi na kasację - z zatrudniania kontrolerów).

Sposób rozumienia przesłanki „ograniczenie zatrudnienia”, a w konsekwencji rodzaj kwalifikacji prawnej ustalonych okoliczności faktycznych sprawy, nie były jednak przedmiotem zarzutów skargi kasacyjnej, więc niezależnie od nasuwających się wątpliwości nie będą dalej analizowane, gdyż rozpoznanie kasacji następuje w granicach jej zarzutów i ich uzasadnienia, a z urzędu bierze się pod rozwagę jedynie nieważność postępowania (art. 393¹¹ KPC). Dla potrzeb rozpoznania kasacji należy zatem założyć, że skarżącej dokonano na podstawie ogólnego przepisu art. 42 KP wypowiedzenia zmieniającego, które było merytorycznie uzasadnione dokonywanymi przez pozwanego przekształceniami organizacyjnymi, natomiast pracodawca nie dysponował uprzednią zgodą zarządu zakładowej organizacji związkowej, chociaż ze względu na członkostwo pracownicy w tym organie przedstawicielskim powinien on zgodzić się na powierzenie jej bardziej uciążliwej pracy kasjera zamiast kontrolera. Co prawda Sąd Wojewódzki nie zbagatelizował niedopełnienia przez pracodawcę tego rygoru ustawy o związkach zawodowych i za jego naruszenie zasądził odszkodowanie z art. 47¹ KP, lecz równocześnie ciężaru owego naruszenia nie eksponował i za przesłankę decydującą o oddaleniu dalej idącego żądania pozwu uznał w okolicznościach sprawy zachowanie skarżącej, które ocenił jako niezgodne z art. 8 KP. Sąd Wojewódzki stwierdził bowiem, że skoro skarżąca nie chce i według przedstawionego pracodawcy zaświadczenia lekarskiego nie jest w stanie wykonywać pracy na stanowisku kasjera, to nie może żądać przywrócenia do pracy na stanowisku kontrolera, gdyż do jego obowiązków należy między innymi zastępowanie kasjera. Żądanie skarżącej stanowi więc w istocie próbę wymuszenia na pracodawcy ograniczeń zakresu jej pracowniczych obowiązków w porównaniu z innymi kontrolerami, co naruszałoby zasady współżycia społecznego.

Powyższy pogląd wymaga rozszerzenia w tym sensie, że kryterium oceny żądania skarżącej jest w okolicznościach sprawy przede wszystkim druga z klauzul ge-

neralnych przewidzianych w art. 8 KP, tj. klauzula społeczno-gospodarczego przeznaczenia prawa. Możliwość domagania się przywrócenia do pracy „na poprzednich warunkach” już przez nazwę roszczenia wskazuje na jego społeczno-gospodarczy cel odzyskania „dotychczasowego” miejsca pracy, z uwzględnieniem nie tylko przypisanych do niego uprawnień, ale również pracowniczych obowiązków. Sprzeczna ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa przywrócenia do pracy jest więc próba uczynienia z tego prawa użytku w sytuacji, gdy zainteresowany nie chce i ze względów zdrowotnych nie może już na danym stanowisku wykonywać części jego normalnych zadań, polegającej na okresowym zastępowaniu pracownika zatrudnionego na innym, choć funkcjonalnie powiązanim stanowisku. W takiej sytuacji chodziłoby w gruncie rzeczy o przywrócenie do pracy „na częściowo zmienionych warunkach”, wobec czego uwzględnienie podobnego żądania byłoby niedopuszczalną ingerencją w sferę kompetencji pracodawcy do organizowania procesów pracy, polegającego w szczególności na „rozpisaniu” statutowych zadań zakładu pracy na czynności realizowane w ramach poszczególnych stanowisk roboczych.

W tej sytuacji nie ma właściwie potrzeby bliższej oceny żądania skarżącej z punktu widzenia jego zgodności z zasadami współżycia społecznego. Na tej płaszczyźnie nie sposób jednak powstrzymać się przed wyrażeniem sprzeciwu wobec postawy traktującej ofertę pracy na stanowisku kasjera wyłącznie w kategoriach zawodowej „degradacji” czy zgoła „naruszenia ludzkiej i pracowniczej godności”. Na trudną i odpowiedzialną pracę kasjera spogląda więc skarżąca z poczuciem wyższości, by nie powiedzieć z pogardą, co zdumiewa tym bardziej, że od tego stanowiska rozpoczęła pracę w pozwanym Banku. Taka postawa nie gwarantowała należytej współpracy z kasjerem, nie mówiąc już o okresowym jego zastępowaniu nawet w sytuacji, gdyby skarżąca mogła zostać przywrócona do pracy na stanowisku kontrolera, a pozwany zdecydował się na utrzymywanie choćby jednego takiego stanowiska w swej strukturze organizacyjnej. Skarżąca nie brała zresztą w ogóle pod uwagę interesów pracodawcy związanych z koniecznością przekształcania tej struktury z korzyścią dla jego klientów i postanowiła bronić stanowiska kontrolera jedynie ze względu na przynależność do Komitetu Założycielskiego zakładowej organizacji związkowej. Komitet podzielił bowiem pogląd skarżącej, że pracodawca chce ją „zdegradować” do roli kasjera, co można by traktować jedynie jako nietakt wobec członków załogi zatrudnionych na takich stanowiskach.

W zaskarżonym wyroku nie doszło więc do naruszenia art. 8 KP. Dokonany przez skarżącą wybór roszczenia o przywrócenie do pracy został w świetle klauzul generalnych z tego przepisu słusznie zakwestionowany, co Sądowi Wojewódzkiemu - również na tle art. 45 § 3 KP - dawało kompetencję do zasądzenia z urzędu alternatywnego roszczenia odszkodowawczego (art. 477¹ § 2 KPC).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 393¹² KPC orzekł jak w sentencji.

=====